

«Et verdig landssvikoppgjør»

38 EINAR AARRE

— I ettertid behøver vi ikke skamme oss over landssvikoppgjøret etter annen verdenskrig. Til tross for enkelte svarte flekker, var det ikke noe annet land som gjennomførte rettsoppgjøret med større ro, verdighet og respekt for retsstatens prinsipper. Det sa jus-professor Johs. Andenæs i Jurdisk Diskusjonsforum på Universitetet i Bergen i går kveld.

Under debattmøtet om landssvikoppgjøret med et fullsatt auditorium dominert av unge jus-studenter, fremholdt Andenæs at

man ikke behøver frykte historiens dom. Selv hadde Andenæs en sentral posisjon som konsulent for Riksadvokaten i 1945, og tok til orde for en human behandling av de tiltalte.

Av de sorte flekkene etter oppgjøre var Andenæs spesielt opptatt av skjebnen «tyskertøsene» led og de rundt 9000 barna av disse.

— De som ble kalt «tyskertøser» hadde ikke gjort noe straffbart, og lå derfor utenfor selve rettsoppgjøret. Men deres samkvem med fiendens soldater virket kolossalt provoserende på folk flest. Mange ble snauklippet og banket opp, og man hadde tilfeller av selvmord. På det meste satt 1000 jenter i «beskyttelsesarest» hos politiet på grunn av trusler.

Andenæs sa også at det forekom irregulær behandling av

fanger i den opphetete situasjonen like etter fredsdagene.

— Den hardeste straffen NS-folkene fikk var den sosiale boikotten med mobbing av NS-familier. De som var havnet på gal side hadde det vanskelig, men folk flest avholdt seg fra privat justis, sa Andenæs.

Tilsammen 92.000 nordmenn ble etterforsket for landssvik etter krigen og av disse ble 46.000 dømt. Et uvanlig stort tall i forhold til andre land. I for eksempel Danmark ble bare 13.000 dømt. Årsaken var nazist-partiets posisjon som innehaver av statsapparatet og direkte ansvarlig for det som foregikk i samfunnet. Dette skilte Norge fra de andre okkuperte land.

— Medlemskap i NS var straffbart i Norge, mens medlemskap i tilsvarende nazistpartier ikke var straffbart i andre land. Den aller

største delen av de dømte kom i denne kategoriene. Tatt i betraktning det lave tallet som ble straffet for økonomisk samkvem med tyskerne kan det være en skjevhet her, sa Andenæs.

Den danske historiker og jus-professor Ditlev Tamm la vekt på at Danmark ikke hadde noe straffeforfølgelse for politisk tilknytning, men bare dømte handling. Han skisserte følgende dom over det danske rettsoppgjør:

— Det gikk som man hadde ventet, dersom man ikke hadde ventet så mye.

Politikk-professor Bernt Hagtvat mente det norske landssvikoppgjøret grep mye dypere og mer fundamentalt inn i samfunnet enn det som skjedde i andre okkuperte land.

— Hadde det noe med landets størrelse å gjøre? I Frankrike og tildels i Italia skjøt man landssvi-

kerne bak buskene. I Norge hadde man relativt få utenomrettslige oppgjør. Her visste man at man skulle møte naboen, kanskje tiligere NS-medlem, noen år etter. Folket ville at oppgjøret skulle foregå på en skikkelig måte, mente Hagtvat.

Etter en rekke intervjuer med tidligere NS-folk fastslo Hagtvat at det som kjennetegner NS-folk i dag er det sterke behovet for å rettferdiggjøre seg overfor historien. De vil ha respekt for sine motiver. Han trakk frem anti-kommunismen og frykten for bolsjevikene som en rød tråd gjennom de motivene gamle nazister i dag oppgir.

— Selv 50 år etter har NS-folk en sterk organisasjon med egen avis. De mener å ha blitt utsatt for seierherrens justis.

Fra

Bendik Aarberg.

Hva er årsaken til at man til stødighet må framheve for et "verdig" landssvikoppgjør vi hadde ? Og nå framhever at det var beskyttelsesarrest de såkalte tyskertøser ble satt i. Mange kan vel fortelle om sine erfaringer i så måte. Jeg vil her komme med min. Om vedkommende det gjelder var tyskertøs eller sykesøster vet jeg ikke, men begge skulle vel nyte godt av beskyttelsesarrest, spesielt de sistnevnte ?

På Espeland var der 2 Lenkebarakker, en for kvinner, og en for menn. Ingen fikk gå fritt i leiren. Sellene var av en slik størrelse, at satte du venstre skulder mot den ene vegg, kunne du nå den motsatte vegg med høyre hånds fingertupper. - Jeg satt på herrelenken i 90 dager. Under dette opphold ble en dame overført fra kvinnelenken til herrelenken, og ble alene med mange mannfolk. Hun var syk og sengeliggende, så hvorfor hun skulle flyttes opp til oss, hvor der var bare mannfolk forstår jeg ikke, men kanskje det var til "beskyttelse"? - Da denne dame skulle på toilettet ble jeg og min nabofange beordret til å følge og hjelpe henne dit. Vi stilte oss deretter utenfor døren og ventet på beskjed om at hun skulle gi beskjed at vi kunne hjelpe henne tilbake. Men der gikk lang tid uten at vi hørte noe, og til slutt så vi inn til henne. Hun lå da på gulvet hjelpeløs. Vi måtte bære henne tilbake og få henne til køys igjen. Deretter slo vi allarm, fikk tak i lege og hun ble kjørt til sykehus. Jeg kjente ikke denne dame, og vet ikke hvorledes det gikk med henne. Men dette må vel være et typisk eksempel på "Beskyttelses-arrest" med stor bokstav ?

